

กันโตงदार :สัญลักษณ์แห่งจิตวิญญาณของบรรพชนชาวพุทธเขมรสุรินทร์ Kantongdar: A Spiritual Sign of the Buddhist Khemerean Ancestors in Surin

พระมหาธนรัฐ ราษฎร์เมโธ, ดร.*

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของบทความฉบับนี้คือเพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวไทยพุทธเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์ ในเรื่องประเพณีการทำบุญอุทิศ ในช่วงเทศกาลบุญสารทเดือน ๑๐ หรือ “บุญแซนโฎนตา” โดยเฉพาะ “กันโตงदार” ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของการประกอบพิธีทำบุญอุทิศ “ทักษิณานุประทาน” กับการบูรณาการองค์ความรู้หลักในพระพุทธศาสนา คือพระไตรปิฎกและศาสตร์สมัยใหม่ มาเป็นฐานแห่งการศึกษาวิเคราะห์ โดย “นัยแห่งคุณค่าของกันโตงदार” นี้ ผู้เขียนได้วิเคราะห์ถึงคุณค่าที่แฝงอยู่ในสื่อเชิงสัญลักษณ์นี้ โดยสรุปได้ทั้งหมด ๑๐ ประการคือ (๑) สัญลักษณ์แห่งความกตัญญูตเวทิตี (๒) สัญลักษณ์แห่งความสามัคคีในเครือญาติ (๓) สัญลักษณ์แห่งประเพณีระหว่างคนเป็นกับคนตาย (๔) สัญลักษณ์แห่งกรรมบันดาล (๕) สัญลักษณ์แห่งการแบ่งปัน (๖) สัญลักษณ์แห่งความอุดมสมบูรณ์ (๗) สัญลักษณ์การจัดระเบียบสังคมตามนัยแห่งพระพุทธศาสนา (๘) สัญลักษณ์แห่งบุญมหาสังฆทาน (๙) สัญลักษณ์แห่งการสื่อสารเชิงวัฒนธรรมในสังคมพุทธ (๑๐) สัญลักษณ์แห่งจิตวิญญาณบรรพชน ดังนั้นแล้ว กันโตงदारจึงเป็นสัญลักษณ์ที่หล่อหลอมพลังศรัทธาและจิตวิญญาณของบรรพชน และเป็นอุบายหล่อหลอมด้วยสื่อด้านมิติแห่งจิตวิญญาณ และพัฒนาเป็นมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural heritage) ของชาวพุทธเขมรสุรินทร์ในที่สุด

คำสำคัญ : ประเพณีสารท, กันโตงदार, อุทิศกุศล, จิตวิญญาณ, บรรพชน, ชาวเขมรสุรินทร์

Abstract

The objective of this article is to study the local wisdom of Thai Buddhist Khmer in Surin province, particularly in the offerings dedicated to the deceased's ceremony during the tenth month *Sath* festival (Saen Don Tar) of Surin Province. Especially, “Kantongdar” is known as the sign of the offerings dedicated to the deceased's ceremony (*Dakkhinaupdana*) through integration between the main Buddhist knowledge, known as the *Tipitaka*, and modern sciences which would be the sources of analytical study. An Author has been analyzing the value of Kantongdar's meaning into 10 meanings in which concealed in this sign and to be summarized as followed; (1) a sign of gratitude (2) a sign of unity in the relationship (3) a sign of tradition between the living and the dead (4) a sign of *Kamma* and rebirth (5) a sign of generosity (6) a sign of fruitfulness (7) a sign social

* อาจารย์ประจำหลักสูตร พุทธศาสนมहाบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ E-mail: Thanaratbhante@gmail.com

organization in Buddhism (8) a sign of offering dedicated to the *Sangha's* ceremony (*Mahasanghadana*) (9) a sign of the Buddhist cultural communication, and (10) a sign of spiritual ancestors. Therefore, Kantogndar is known as the sign of integration between the power of faith and the spiritual ancestors. It is a strategy blended by sight in spiritual dimension and developed into cultural heritage of Buddhist Khmer Surin eventually.

Keywords: Sath Festival, Kantongdar, Dedication, Spiritual Sign, Ancestors, Khmer Surin

๑. บทนำ

พระพุทธศาสนามีหลักคำสอน ๒ ระดับ คือ ระดับพื้นฐาน เรียกว่าโลกิยะ (Worldly) หรืออาจจะเรียกว่าพระพุทธศาสนาแบบชาวบ้าน ซึ่งเหมาะสมแก่พุทธศาสนิกชนที่ยังต้องประกอบสัมมาชีพ เลี้ยงตัวและครอบครัว และระดับสูงสุดอันเป็นอุดมคติจัดเป็นขั้นปรมาตม์ เรียกว่าโลกุตตระ (Ultimate Reality) ดังนั้น หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนานั้น จึงเป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อให้เกิดความปกติสุข ความเจริญ ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ ทั้งนี้ ศาสนิกผู้นำคำสอนของพระพุทธองค์ไปเผยแผ่ โดยหน้าที่หลักก็คือพระสงฆ์ ผู้มีหน้าที่เป็นพระธรรมทูต (Buddhist Missionary) ต้องออกไปเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธศาสนา ดังเช่นปฐมพุทธดำรัสที่พระพุทธองค์ได้ส่งพระอรหันตสาวกชุดแรกออกไปประกาศพระพุทธศาสนาว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย”^๑ เมื่อมีการก่อเหตุ ก่อกวนสร้างให้เกิดผลพระพุทธศาสนาได้แผ่ขยายออกจากมาตุภูมิคือประเทศอินเดียและแผ่ขยายมาสู่ดินแดนสุวรรณภูมิในพุทธศตวรรษที่ ๓ ในยุคพระเจ้าอโศกมหาราช^๒ ทำให้ประเทศไทย และประเทศเพื่อนบ้าน อันประกอบไปด้วยพม่า, กัมพูชา และลาว ได้นับถือและยกย่องให้พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ และยังคงมีพุทธศาสนิกชนให้การเคารพศรัทธาเลื่อมใส มาจนถึงปัจจุบัน และสืบเนื่องจากพระพุทธศาสนาได้แผ่ขยายไปตามแต่ละภูมิภาคของแต่ละประเทศ ซึ่งมีความหลากหลายด้านเชื้อชาติ และวัฒนธรรม ตามแบบอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นของตนเอง ก่อให้เกิดมีวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามที่มีพระพุทธศาสนาเป็นฐานหลักแห่งศรัทธา จังหวัดสุรินทร์เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนใต้ของประเทศไทย ซึ่งมีกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ที่หลากหลาย อาทิเช่น กลุ่มเขมร, กลุ่มส่วย, กลุ่มลาว, ซึ่งกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ ประชากรโดยส่วนมาก มีการนับถือพระพุทธศาสนาแบบเถรวาท และมีประเพณีวัฒนธรรมเฉพาะถิ่น ในประเด็นนี้ ผู้เขียนมุ่งนำเสนอเฉพาะกลุ่มเขมรที่อาศัยอยู่ในจังหวัดสุรินทร์ ซึ่ง “กลุ่มเขมรนี้ เป็นกลุ่มชนพื้นเมืองที่สำคัญกลุ่มหนึ่งในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง หรืออีสานใต้ของประเทศไทยและเป็นกลุ่มที่มีบทบาทเด่นชัด ในการควบคุม

^๑ วิ.ม.(ไทย) ๔/๓๔/๔๐.

^๒ K.L.Hazra, *History of Theravada Buddhism in South-South-East Asia*, (New Delhi: Mushiram Monoharlal, ๑๙๖๘), p.๔๐.

อิทธิพลทางการเมืองของดินแดนอีสานระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๘”^๓ และกลุ่มชาวพุทธเขมรสุรินทร์นี้ ก็มี ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ที่เด่นชัดและแตกต่างจากกลุ่มลาว และกลุ่มส่วย ในบางประเพณี นั้น คือ ประเพณีแซนโฎนตา หรือการทำบุญสารทเดือน ๑๐ ซึ่งมีความโดดเด่นและมีอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น ซึ่งแสดง ถึงการเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอารยธรรมเป็นของตนเอง โดยเฉพาะการจัดทำ “กันโตงดาร์” สื่อสัญลักษณ์ใน ประเพณีแซนโฎนตา ดังนั้น ในบทความฉบับนี้ผู้เขียนประสงค์นำเสนอคุณค่าของ “กันโตงดาร์” สิ่งที่เป็นสื่อ สัญลักษณ์แห่งจิตวิญญาณทางวัฒนธรรมของชาวพุทธเขมรสุรินทร์ในแง่มุมต่างๆ ที่ได้กลายเป็นอุบายหล่อ หลอมให้ชาวพุทธเขมรสุรินทร์ได้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยใช้หลักการบูรณาการร่วมกับพุทธธรรมและ ศาสตร์สมัยใหม่ ทั้งนี้เพื่อให้อนุชนได้ตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในการอนุรักษ์และสืบสานต่อไป

๒. ใครคือ ชาวเขมรสุรินทร์ในประเทศไทย ?

มีนักวิชาการหลายท่านได้แสดงทัศนะเอาไว้ อาทิเช่น ธวัช ปุณโณทกได้กล่าวว่า “กลุ่มเขมรเป็นกลุ่ม ชนพื้นเมืองที่สำคัญกลุ่มหนึ่งในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนใต้ของประเทศไทยและเป็นกลุ่มที่มี บทบาทเด่นชัด ในการควบคุมอิทธิพลทางการเมืองของดินแดนอีสานระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๘”^๔ และ พิระศักดิ์ วรรณตร์ ได้ให้แนวคิดไว้ว่า “ชาวสุรินทร์ส่วนใหญ่เป็นชุมชนที่พูดภาษาเขมร มีขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรม ที่คล้ายคลึงกับชาวเขมรในประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย ภาษาที่ใช้เป็นภาษาใน ตระกูลมอญเขมร ชาวบ้านนับถือพระพุทธศาสนา นิกายเถรวาท (Theravada Buddhism) มีความเชื่อ เกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ผสมกับหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา มีวัดเป็นศูนย์กลางในการประกอบ พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ในด้านขนบธรรมเนียมประเพณีเกี่ยวกับ การเกิดนั้นจะต้องมีการอยู่ไฟแบบ ชาวบ้าน การโกนจุก การบวช การแต่งงาน ต้องมีการเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษด้วย งานศพ นิยมนำไปฝังไว้ระยะ หนึ่งก่อน ปีถัดมาจึงนำขึ้นมาเผา โดยสรุปแล้วชาวบ้านจะนับถือผี ๓ ประเภท คือ ผีประจำหมู่บ้าน ผีเฝ้าบ้าน และผีบรรพบุรุษ เมื่อชาวบ้านจะประกอบพิธีกรรมใดๆ ก็จะต้องบอกกล่าวให้ผีเหล่านี้ได้รับรู้”^๕ ซึ่งมีความ สอดคล้องกับแนวความคิดของ ธวัช ปุณโณทก ที่กล่าวไว้อีกประเด็นหนึ่งว่า “ชาวเขมรสุรินทร์นั้น คือ ประชากรอีสานที่ใช้ภาษาเขมร มีจารีตประเพณีของกลุ่มชนเด่นชัด ในเรื่องของการแต่งกาย เครื่องดนตรี การ รับประทานข้าวเจ้า ซึ่งต่างๆ ไปจากกลุ่มวัฒนธรรมไทย ลาว หมู่บ้านชาวไทยเขมรมีการนับถือศาสนาพุทธ และถือเป็นสถาบันสำคัญของหมู่บ้าน มีความเชื่อเรื่องบรรพบุรุษ มีการเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษในวันสารทเดือน ๑๐ เรียกว่า แซนโฎนตา”^๖

^๓ ธวัช ปุณโณทก. ความความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับชีวิตในสังคมอีสาน, วัฒนธรรมพื้นฐาน, คติความเชื่อ, (ม.ป.ท. ๒๕๒๘) หน้า ๑๗-๑๘

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗-๑๘

^๕ พิระศักดิ์ วรรณตร์, โครงสร้างอำนาจชุมชนชาวไทยที่พูดภาษาเขมรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ: กรณีศึกษา ตำบลพรหมเทพ อำเภอนาทม จังหวัดสุรินทร์, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๓๐, หน้า ๓๗.

^๖ ธวัช ปุณโณทก, อ้างแล้ว. หน้า ๓๕๒-๓๕๒.

๓. อันว่า กันโตงตาร คืออะไร ?

คำว่า “กันโตง” หรือ “กระทง” ตามนัยแห่งพิธีกรรมนี้ คือ กระทงใบตองที่เย็บด้วยก้านมะพร้าวหรือไม้ซี่เล็กๆ มีลักษณะเย็บเป็นสี่มุม ขนาด ๑๐ X ๑๐ ซม. หรือแล้วแต่ขนาดของภาชนะที่ใส่รอง มีลักษณะคล้ายกระทง สำหรับห่อหรือใส่ข้าว กีบข้าว ของหวาน หรือผลไม้ต่างๆ และมีกรวยที่ทำจากใบตองครอบ มีขนาดเท่ากับขนาดของกระทง วางครอบเอาไว้ด้านบนกระทง และมีรูปปักไว้บนกรวยสำหรับจุดในขณะพระสงฆ์ประกอบพิธีสวดทำบุญอุทิศหรือ “ตาร” บางท้องถิ่นได้มีการนำดอกไม้เรียกว่าดอกบายเบ็ณฑ์มาปักประดับไว้ด้านบนข้างๆ รูป ๑ ดอกกับดอกไม้ ๑ ช่อบนยอดกรวย อีกด้วย ส่วนคำว่า “ตาร คือ การสวดแผ่อาณิสสบุญกุศลไปให้ดวงวิญญาณบรรพบุรุษที่กำลังจะได้รับการปลดปล่อยให้มายังโลกมนุษย์”^๗

ดังนั้นคำว่า “กันโตงตาร” หรือ “กระทงตาร” คือ กระทงใบตองที่บรรจุบายเบ็ณฑ์ หรือบายบัดตระโบล ซึ่งเป็นการใช้ข้าวใหม่ซึ่งเพิ่งออกรวงเป็นน้ามน นำมาต้มแล้วผสมด้วยนม ถั่ว งา น้ำตาล น้ำใบเตย เพื่อให้มีสีเขียวสวยงามและมีกลิ่นหอม เมื่อข้าวสุกแล้วก็ปั้นเป็นก้อนใส่พานเป็นรูปทรงกรวย คล้ายทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ ตรงกลางใส่อาหารคาวหวาน หมาก พลู บุหรี่ และใส่เงินตามต้องการ

๔. ประเพณีแซนโฎนตา : สารทชาวพุทธเขมรสุรินทร์

ก. ประเพณีแซนโฎนตา คืออะไร ?

คำว่า “ ‘แซนโฎนตา’ เป็นภาษาท้องถิ่นเขมร ‘แซน’ แปลว่า เช่นไหว้ ส่วนคำว่า ‘โฎนตา’ มีคำอยู่สองคำ คือ ‘โฎน’ หมายถึง โคตรเหง้าตระกูล ส่วนคำว่า ‘ตา’ หมายถึง บรรพบุรุษทั้งหลายทั้งปวง (ที่ล่วงลับไปแล้ว)”^๘ พระธรรมโมลี (ทองอยู่ ญาณวิสุทฺธ, ดร.) ที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค ๑๑ เจ้าอาวาสวัดศาลาลอย (พระอารามหลวง) จังหวัดสุรินทร์ ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับพิธีกรรมแซนในชุมชนชาวเขมรว่า “วัตถุสิ่งของ เรียกว่า ‘สแนน’ กิริยาที่ทำ เรียกว่า ‘แซน’ เช่น จุดธูป จุดเทียน ร้องเรียก อัญเชิญ เท้าที่จะจำชื่อได้ ให้ลงมาเสวยมาบริโภคอาหารหรือสิ่งของเหล่านั้น อาหาร หรือสิ่งของทั้งหมด เรียกว่า สแนน”^๙

ข.อะไร คือ ต้นธารแห่งความเชื่อประเพณีแซนโฎนตาของชาวเขมรสุรินทร์ ?

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์นักปราชญ์ท้องถิ่นทั้งฝ่ายบรรพชิต มีพระครูพิศาลธรรมโกศล (सानนท์ สปลโย) ที่ปรึกษาเจ้าคณะอำเภอปราสาท วัดปราสาทวาริศรีกฤษณารัตน์ ตัวแทนพระมหาเถระ ผู้รัตัญญู และฝ่ายฆราวาสตัวแทนผู้สูงอายุจากบ้านโคกพลู เมื่อวันที่ ๔, ๗ ตุลาคม ๒๕๕๔ ตามลำดับ พระอธิการช่วง ฐิตโสภโณ ได้สรุปทัศนะแห่งต้นธารแห่งความเชื่อของประเพณีแซนโฎนตาของชาวไทยเชื้อสายเขมรสุรินทร์ ว่า

คนเขมรชาวสุรินทร์ตั้งแต่โบราณกาลมีความเชื่อว่า วันแซนโฎนตานี้หากลูกหลานคนใดไม่ทำบุญไปให้ไม่จัดสำหรับเช่นไหว้ หรือไม่ไปร่วมพิธีกรรม โดยไม่มีเหตุผลอันควร ผีบรรพบุรุษอาจไม่พอใจ และอาจจะโยงไปเป็นเหตุให้ ทำมาหากินไม่ราบรื่น เพราะถูกเปรตที่

^๗ อัจฉรงค์ ชมดี บก. ๑๐๐ เรื่อง เมืองสุรินทร์, อุบลราชธานี: โรงพิมพ์ธรรมอพอพีเซ็ท, ๒๕๕๑, หน้า ๑๒๓.

^๘ เรื่องเดียวกัน หน้า ๑๒๑.

^๙ เรื่องเดียวกัน หน้า ๔๗

เป็นญาติสาบแช่ง จิตใจเกิดความกังวลไม่เป็นสุข ด้วยความเชื่อที่ฝังใจของชาวเขมรสุรินทร์ อยู่นี้ ชาวเขมรสุรินทร์ทุกคนจึงพยายามไปร่วม หรือไม่ก็จัดเครื่องเซ่นไหว้ที่บ้านของตน ถึงจะมีภารกิจมากมายอย่างไร เมื่อวันนี้นำมาถึงจะต้องไปร่วมมีส่วนร่วมให้ได้ แล้วความเป็นสิริมงคลจึงจะเกิดขึ้นแก่ตน และครอบครัวมีความเจริญรุ่งเรืองในหน้าที่การงาน นอกจากนี้ยังเป็นพิธีกรรมที่ก่อให้เกิดการประสานสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นของญาติ ที่เป็นทั้งพี่น้องร่วมสายโลหิตทำให้เห็นบทบาทและหน้าที่ของพิธีกรรม ที่เกิดจากความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษว่า เป็นพิธีกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อจุดมุ่งหมาย ที่สนองความต้องการ และเป็นเครื่องมือในการควบคุมความประพฤติของคนในสังคม เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติอีกด้วย

(ค). ช่วงกำหนดการพิธีแซนโฎนตา

อักษฎางค์ ชมดี ได้กล่าวไว้ว่า “พิธีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์ เป็นงานที่สำคัญและยิ่งใหญ่ ซึ่งจัดเป็นประจำทุกปี เชื่อกันว่าเป็นงานประเพณีที่มีการทำบุญและมีความรื่นเริงด้วย เป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้พ่อแม่ปู่ย่าตายายที่ล่วงลับไปแล้ว ช่วงนี้พืชผลการเกษตรกำลังให้ผลในช่วงนี้จึงเป็นโอกาสดีที่ลูกหลานต้องทำบุญ ซึ่งในปัจจุบันจังหวัดสุรินทร์ได้มีการประกวดกระเซอโฎนตา (กระจาดสำหรับใส่เครื่องเซ่นไหว้บูชาผีบรรพบุรุษ) มีการจัดงานฉลองอย่างสนุกสนานกันมาก จึงเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย ประเพณีสารทเดือนสิบของจังหวัดสุรินทร์ มีลักษณะการจัดพิธีกรรมต่างๆ ซึ่งเมื่อแบ่งประเภทการจัดพิธีกรรมตามช่วงของระยะเวลาแล้วมี ๒ ประเภท ดังนี้

ช่วงที่ ๑ เบนต์ตุง (สารทเล็ก) คำว่า เบนต์ ในที่นี้คือชื่อเรียกเทศกาลงาน “เบนต์ตุง” ซึ่งเป็นคำภาษาเขมร แปลว่า สารทเล็ก การเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษครั้งแรกกระทำในวันนี้ บรรดาญาติพี่น้องของแต่ละครอบครัวและชาวบ้านคนอื่นๆ ต้องไปทำบุญถวายภัตตาหารพระทุกๆ วันมิได้ขาดโดยมีคำศัพท์ที่เรียกเทศกาลงานบุญช่วงนี้ว่า เทศกาลบุญ การ์เบนต์ บุญถือศีล หรือจะเรียกว่า เทศกาลบุญ หรือบุญเลี้ยงพระก็ได้ เหตุที่ต้องเรียกอย่างนี้ เพราะตลอดช่วงเวลาของสารทเล็กนี้ ชาวบ้านต้องหมั่นไปทำบุญเลี้ยงพระที่วัดทุกวัน และต้องรักษาศีล ๕ ให้ครบถ้วน ซึ่งกินเวลารวมตลอดเทศกาลนานถึง ๑๕ วัน เบนต์ตุง แปลว่า บิณฑเล็ก คือบุญนี้ เขาเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เบนต์มาจาก ศัพท์ภาษาบาลีว่า ปิณฑะ แปลว่า ก้อนข้าว

ช่วงที่ ๒ เบนต์ทม (สารทใหญ่) มีช่วงระยะเวลาการทำบุญให้ผีบรรพบุรุษตลอด ๗ วัน เริ่มมีการประกอบพิธีตามวัดต่าง ๆ เพื่อทำบุญอุทิศไปให้ผีบรรพบุรุษ (เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า พิธีสวดดาว” ซึ่งจะเริ่มตั้งแต่วันแรม ๙ ค่ำ ถึงวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ พิธีสารทที่สำคัญจะประกอบพิธีในวันแรม ๑๔ ค่ำ ช่วงนี้จะมีพิธีเซ่นไหว้ตลอด

วัน แต่การรวมญาติเพื่อเช่นไหว้ จะประกอบพิธีในเวลาประมาณ ๑๖.๐๐-๑๘.๐๐ น.
เป็นต้นไป จนถึงรุ่งเช้า ซึ่งประเพณีสารทนี้มีระยะเวลายาวนานถึง ๑๕ วัน”^{๑๐}

การจัดประเภทของพิธีสารทเดือนสิบนี้ จัดตามระยะเวลาของการจัดงานแต่ละช่วงแต่ละตอน ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าการประกอบพิธีสารทนั้น เป็นการประกอบพิธีตามระยะเวลา โดยแต่ละขั้นตอนนั้น มีพิธีกรรมที่ไม่เหมือนกัน จึงเหมาะแก่การแบ่งประเภทเพื่อชื่อพิธีกรรมต่างๆ ตามระยะเวลาแต่ละช่วงนั่นเอง

(ข) เป้าประสงค์ของพิธีแซนโฎนตา

พิธีสารทเป็นกิจกรรมอันเนื่องด้วยพระพุทธศาสนา ที่พุทธศาสนิกชนชาวไทยเชื้อสายเขมร ในจังหวัดสุรินทร์ ทุกคนไม่เลือกเพศและวัย สามารถปฏิบัติได้และอำนวยความสะดวกให้แก่บุคคลได้ในชีวิตประจำวัน และเป็นพิธีกรรมที่ชาวไทยเชื้อสายเขมร โดยส่วนมากมีความรู้สึกว่าเป็นเรื่องใกล้ตัว และสามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ไม่ใช่เรื่องที่ห่างไกล และไร้คุณค่า กระทั่งไม่สามารถปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ ดังนั้นแล้ว เป้าประสงค์ของพิธีแซนโฎนตาของชาวไทยเชื้อสายเขมร ในจังหวัดสุรินทร์นี้ พระครูพิศาลธรรมโกศล ที่ปรึกษาเจ้าคณะอำเภอปราสาท เจ้าอาวาสวัดปราสาทวารี อำเภอปราสาท ตัวแทนพระมหาเถระ ผู้รัตัญญู และปราชญ์ท้องถิ่นชาวเขมรสุรินทร์ ได้แสดงทัศนะว่าจุดมุ่งหมายหรือเป้าประสงค์ของพิธีแซนโฎนตา โดยประมวลได้ ๗ ประการ คือ

- ๑) เพื่อแสดงความกตัญญูตเวที แก่ผู้มีอุปการะหรือญาติผู้ล่วงลับไปแล้วก็สามารถทำได้ โดยถวายทักษิณาทานอุทิศส่วนบุญไปให้
- ๒) เพื่ออุทิศส่วนบุญให้กับเปรต เพราะภูมิของสัตว์ผู้ต้องเสวยผลกรรมที่เคยกระทำไว้ เมื่อครั้งเป็นมนุษย์เป็นภูมิที่ไร้อาชีพรักษาอาหาร คอยรับส่วนบุญที่เขาอุทิศให้อย่างเดียวเท่านั้น
- ๓) เพื่อการแสดงความรัก ผู้มีอุปการะหรือญาติผู้ล่วงลับไป ด้วยการร้องไห้ เศร้าโศก คร่ำครวญนั้น มิได้เกิดประโยชน์แต่อย่างใด เพราะไม่สามารถจะเรียกร้องให้ท่านเหล่านั้นกลับฟื้นคืนชีพได้ แต่ทักษิณาทานที่บุคคลถวายในพระสงฆ์เท่านั้น ย่อมสำเร็จประโยชน์แก่ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว
- ๔) เพื่อเป็นกุศโลบาย พิธีสารทนี้ใช้เป็นกุศโลบายเพื่อสั่งสอนให้บุคคล มีจิตใจเสียสละบริจาคทาน เพื่อประโยชน์ส่วนรวม และเพื่อสั่งสมบุญ ไว้ในภพหน้า
- ๕) เพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ของชาวไทยเชื้อสายเขมรโดยอาศัยบรรพบุรุษร่วมกันก่อให้เกิดความรักความสามัคคี ในครอบครัวหมู่ญาติและชุมชน
- ๖) เพื่อส่งเสริมความเป็นสิริมงคล ตามหลักมงคลสูตรในพระพุทธศาสนา คือ การส่งเสริมให้เลี้ยงดูบิดามารดา เมื่อบิดามารดาล่วงลับไป ลูกหลานก็สมควรที่จะแสดงความกตัญญูตเวทีด้วยการทำบุญอุทิศส่วนบุญไปให้

^{๑๐} อ้างแล้ว, หน้า ๑๔๐.

และ ๗) เพื่อเป็นบรรทัดฐานทางสังคม ให้คนในสังคมได้แสดงออกถึงความกตัญญู กตเวทิต่อผู้มีพระคุณทั้งหลาย อาทิ พ่อแม่ บรรพบุรุษผู้ก่อกำเนิดชีวิตลูกหลาน แล้วเลี้ยงดูผู้มี ชูจนสามารถเลี้ยงดูตนเองได้ และแสดงความเคารพต่อผู้มีพระคุณต่อตนเอง^{๑๑}

(ง) ประโยชน์ของประเพณีแซนโฌนตาชาวไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์

พระอธิการช่วง จิตโสภโณ ได้ประมวลสาระสำคัญของประเพณีสารทไว้ ๕ อย่างคือ

(๑) ได้รับรู้ประสบการณ์จากบรรพบุรุษที่ถ่ายทอด ความรู้ ความเข้าใจในประเพณี ท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งควรแก่การอนุรักษ์ไว้ แม้พิธีกรรมบางอย่างจะหมดไปแล้วก็ตาม แต่ก็ นับว่าเป็นมรดกสำคัญที่ตกทอดมาถึงยุคนี้

(๒) ได้ทราบถึงเหตุผลที่บรรพบุรุษได้ปฏิบัติและสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคนและ ทราบจุดมุ่งหมายของประเพณีที่แท้จริง ซึ่งควรที่จะดัดแปลงแก้ไขให้เหมาะสม กับยุคสมัย ดึกกว่าจะทอดทิ้งให้เสื่อมหายไป เพราะว่าเจตนา เป้าหมายและประโยชน์ก็เห็นได้ว่ามีข้อดีอยู่ ไม่น้อย

(๓) มีโอกาสได้บริจาคทาน สมาทานศีล ภาวนา และได้ฟังพระธรรมเทศนา จาก พระสงฆ์ และได้รับความรัก ความผูกพัน สามัคคีสมานฉันท์กันในหมู่บ้านเพื่อนบ้านด้วยกัน

(๔) ได้ปลูกฝังเมตตาธรรมต่อบุคคลทั่วไป และช่วยให้ทราบถึงกิจกรรม ความ เป็นมาที่มีการสืบทอดต่อเนื่องตลอดมา ซึ่งเป็นเอกลักษณ์และมีความสำคัญต่อครอบครัว ชุมชน สังคม

(๕) มีโอกาสแสดงความกตัญญูกตเวทิต่อบุพการี ญาติพี่น้องผู้ล่วงลับไปแล้ว สะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย และชี้ให้เห็นว่าชาวจังหวัดสุรินทร์ ให้ความสำคัญในการบำรุงพุทธศาสนา ด้วยประเพณีที่งดงาม เพื่อใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา ตั้งแต่โบราณกาล^{๑๒}

(จ) ประเพณีตักบาตร อันเนื่องด้วยพิธีแซนโฌนตา

ในระหว่างวันเวลาการประกอบพิธีแซนโฌนตาของชาวเขมรสุรินทร์ นี้ ก็จะมีพิธีของชาวเขมรสุรินทร์ที่ เชื่อมโยงกับพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา และความสัมพันธ์ฉันท์เครือญาติ ดังที่ อัจฉางค์ ชมดีได้ระบุเอาไว้ จำนวน ๒ พิธีด้วยกันคือ

๑) พิธีกันขง หรือ กันสงฆ์ ในภาษาไทย (“กัน” แปลว่า ถือ, ปฏิบัติ ส่วน “ขง”

คือ พระสงฆ์, กัน ขง หรือ กันสงฆ์ หมายถึง การปรนนิบัติวัดถากต่อพระสงฆ์) โดยมี ระยะเวลาเริ่มตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำเดือน ๑๐ ไปจนถึงวันแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๐ โดยชาวบ้าน

^{๑๑} พระอธิการช่วง จิตโสภโณ (ตั้งอยู่), “ศึกษาคติทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในประเพณีสารทเดือนสิบ (แซนโฌนตา) ของจังหวัดสุรินทร์”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔) หน้า ๘๖-๘๗

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน หน้า ๑๐๙-๑๑๐.

จะจัดเวรกันเป็นเจ้าภาพทำบุญที่วัดทุกวัน บ้านที่เป็นเวรจะต้องรับผิดชอบภาระต่างๆ ในวัด ดูแลปรนนิบัติพระเณร และเป็นเจ้าภาพทำบุญประจำวัน เนื่องจากจะมีชาวบ้านมาถวาย ภัตตาหารเช้าและเพลทุกวัน ส่วนตอนกลางคืนก็มีพิธีสวดมนต์และเทศน์ ปัจจัยที่ได้รับจากการทำบุญประจำวัน ผู้ที่เป็นเวรหรือเจ้าภาพประจำวันก็จะรวบรวมถวายพระสงฆ์หลังจากเทศน์จบแล้ว ในช่วงเวลา “กันขง” นี้ พระสงฆ์จะไม่ได้ออกบิณฑบาต ชาวบ้านจะมาทำบุญ โดยทำอาหารมาถวายพระสงฆ์ที่วัด เพราะช่วงเวลาดังกล่าวยังอยู่ในช่วงเช้าพรรษาและเป็นฤดูฝน ซึ่งในระยะนี้เมืองสุรินทร์ เป็นช่วงฤดูฝน โดยจะมีฝนตกชุกมาก อาจจะต้องตกทั้งวันทั้งคืน หรือตกในช่วงเช้าซึ่งเป็นเวลาที่พระสงฆ์ออกบิณฑบาต พระคงลำบาก ซึ่งพอถึงวันพระ คือ ในวันแรม ๘ ค่ำ เดือน ๑๐ ก็จะทำพิธี “ฉลองสงฆ์” กันครั้งหนึ่ง

๒) ประเพณีจุนจุนตา โดยบรรดาลูกหลานและญาติพี่น้องที่ไปทำมาหากินอยู่แดนไกลก็จะทยอยกันจุนจุนตา นั่นคือพากันกลับบ้านมาไหว้พ่อแม่ปู่ย่าตายาย และญาติผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ โดยจะเอามะพร้าว ข้าวสารเหนียว ขนมมมเนยต่างๆ มามอบให้ท่าน (พร้อมทั้งมอบเงินจำนวนหนึ่งด้วย) เพื่อให้ท่านได้ใช้ทำบุญในวันแซนโชนตา หากพ่อแม่ ปู่ย่าตายายหาชีวิตไม่แล้ว ก็จะไปกราบไหว้ญาติผู้ใหญ่ที่ยังมีชีวิตอยู่หรือที่เคารพนับถือ โดยมอบข้าวของเงินทองดังกล่าวให้ท่านไว้ทำบุญในวันแซนโชนตา หรือหากไม่สามารถทำได้ ก็ให้นำสิ่งของเหล่านี้ไปถวายพระที่วัดแทน ซึ่งก็เหมือนกับการได้ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ญาติผู้ใหญ่ที่ล่วงลับไปแล้วเช่นกัน^{๑๓}

อนึ่ง ในจังหวัดสุรินทร์นอกจากชาวไทยเชื้อสายเขมรแล้ว ยังมีชาวไทยกวยหรือกวย และชาวไทยเชื้อสายลาวที่มีประเพณีงานบุญเดือน ๑๐ หรืองานสารทเหมือนกับชาวไทยเชื้อสายเขมร ซึ่งตรงกับวันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๐ ของทุกปี

๕. กันโตนงตาร : สัญลักษณ์แห่งคุณค่าตามนัยพระพุทธศาสนา

(๑). กันโตนงตารคือสัญลักษณ์แห่งความกตัญญูตเวท

ชาวพุทธเขมรสุรินทร์มีคติความเชื่อว่า ในพิธีวันแซนโชนตา แรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๐ ของทุกปี ถ้าลูกหลานชาวพุทธเขมรสุรินทร์ คนใดไม่ได้จัดทำหรือไม่มาร่วมพิธี โดยไม่มีเหตุผลอันสมควรบรรพบุรุษอาจไม่พอใจ อาจจะเป็นสาเหตุเชื่อมโยงส่งผลให้ทำมาหากินไม่ราบรื่น จิตใจเกิดความกังวลไม่เป็นสุข ด้วยความเชื่ออย่างนี้ทุกคนจึงพยายามไปร่วมพิธี หรือไม่ก็จัดเครื่องเซ่นไหว้ที่บ้านของตน จากนั้นการแสดงออกนี้เองจึงกลายมาเป็นสื่อเชิงสัญลักษณ์ กลุ่มชนชาวพุทธเขมรสุรินทร์ได้ยึดเอาคติเรื่องความกตัญญูตเวท ในทางพระพุทธศาสนาที่สอนว่า “ความกตัญญูตเวทเป็นเครื่องหมายของคนดี”^{๑๔} นำมาเป็นอุบายหล่อหลอมคนในสังคมให้รู้จักแสดงความกตัญญูตเวทต่อบุพการีชน ทั้งผู้ยังมีชีวิตอยู่และผู้ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งเป็นบุญแห่งทักษิณานุประทาน และเป็นไปตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่สอนเรื่องหน้าที่ของบุตรธิดาที่พึงปฏิบัติ

^{๑๓} อัมภางค์ ขมดี. อ้างแล้ว. หน้า ๑๒๒-๑๓๓.

^{๑๔} อ.ปณจก.(ไทย) ๒๒/๔๒/๖๖-๖๗

ต่อพ่อแม่คือ “เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศให้ท่าน”^{๑๕} บุญชนโฆณฑา ซึ่งมีกัณโฑงคารเป็นสื่อสัญลักษณ์ว่ามีการทำบุญอุทิศไปให้บรรพชนนี้ จึงเป็นสัญลักษณ์แห่ง “การแสดงความกตัญญูตเวทีตามคติทางพระพุทธศาสนา ซึ่งได้แก่ความกตัญญูตเวทีต่อบุคคล ผู้มีความดี หรือมีอุปการะต่อตนเป็นส่วนหนึ่ง หรือต่อบุคคลผู้ได้บำเพ็ญคุณประโยชน์ หรือมีคุณความดีเกื้อกูลแก่ส่วนรวมอีกส่วนหนึ่ง”^{๑๖} ซึ่งชาวพุทธเขมรสุรินทร์ได้ยึดถือและปฏิบัติเป็นประจำทุกปีอย่างต่อเนื่องด้วยดีเสมอมา

(๒). กัณโฑงคารคือสัญลักษณ์แห่งความสามัคคีในเครือญาติ

มารค ตามไทย กล่าวว่า “ความสามัคคี หมายถึง ศักยภาพของสังคมที่จะทำบางอย่างร่วมกันในบางสถานการณ์ที่เกิดขึ้น”^{๑๗} กล่าวคือ “ความสามัคคี อาจจะไม่ใช้สิ่งที่ปรากฏทุกวันในสังคม แต่จะดำรงอยู่ในลักษณะ “ของแฝง” ซึ่งของแฝงในมิตินี้หมายถึง “ศักยภาพ” ด้วยเหตุนี้ “สามัคคีจะเกิดขึ้น หรือแสดงตนออกมาได้ เมื่อคนในสังคมต้องการความร่วมมือเพื่อกระทำอะไรบางอย่าง หรือเพื่อปกป้องอะไรบางอย่าง ซึ่งเป็นสิ่งที่คนในสังคมมองว่า “มีคุณค่า” (Value) และเมื่อใดคุณค่าดังกล่าวมีแนวโน้มจะถูกทำลาย เมื่อนั้นความสามัคคีก็จะถูกเรียกขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ในการปกป้อง”^{๑๘} ตามในนัยแห่งพระพุทธศาสนานั้น ได้ให้คุณค่าและความสำคัญของความสามัคคีว่า “ความสามัคคีของคนในสังคมเป็นเหตุนำมาซึ่งสันติสุข”^{๑๙} และได้อธิบายคุณค่าของความเป็นญาติว่า “ความสนิทสนมคือญาติที่ดี”^{๒๐} ซึ่งมีความสอดคล้องกับการปฏิบัติของชาวพุทธเขมรสุรินทร์ ในช่วงการประกอบพิธีสารทเดือน ๑๐ โดยบรรดาญาติพี่น้องในสายโลหิต ก็ได้มีโอกาสในการกลับไปเยี่ยมพ่อแม่ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ซึ่งเมื่อไปเยี่ยมแล้ว ก็จะมีการมอบเครื่องอุปโภคบริโภค ตามกำลังของตน แต่ญาติผู้ใหญ่อาทิเช่น เสื้อผ้า ผ้าไหม เป็นต้น แล้วญาติผู้ใหญ่ก็จะให้พรแต่ลูกหลาน เพื่อความเป็นสิริมงคล ซึ่งประเพณีดังกล่าวเรียกว่า “ประเพณีการจูนโฆณฑา” ประเพณีอันดีงามนี้เองจัดเป็นวัฒนธรรม “ซึ่งวัฒนธรรมก็จัดเป็นวินัยอย่างหนึ่ง เพราะเป็นแบบแผนของสังคม และเป็นเครื่องฝึกพฤติกรรมคน เป็นไปในรูปแบบอย่างใดอย่างหนึ่งเฉพาะตัวตลอดจนเป็นเอกลักษณ์”^{๒๑} ซึ่งเอกลักษณ์นี้ได้ก่อให้เกิดความรักสามัคคีระหว่างเครือญาติ เกิดความเสียสละ เพราะเครื่องเช่นไฉนนั้น ทุกคนมีส่วนหามา และมีโอกาสได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อันเป็นอุปถัมภ์ในการสงเคราะห์ญาติอย่างหนึ่ง และพระพุทธองค์ตรัสว่า “การสงเคราะห์ญาติเป็นมงคล”^{๒๒} อีกด้วย ดังนั้นความสามัคคีในหมู่ญาติจึงเป็น “วิถีชีวิต หรือที่ฝรั่งเรียกว่า life-style อันเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม”^{๒๓} อันเป็นเอกลักษณ์แห่งความสามัคคีในเครือญาติของชาวพุทธเขมรในจังหวัดสุรินทร์

^{๑๕} ที.ปา.(บาลี) ๑๑/๑๙๙/๒๐๒.

^{๑๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๒.

^{๑๗} มารค ตามไทย. “ความสามัคคี”, ใน สันติวิถี: ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความมั่นคง, สถาบันยุทธศาสตร์ สำนักงานสภาพัฒนาการแห่งชาติ (รวบรวม), หน้า ๖๓-๖๔.

^{๑๘} พระมหาพรหมชา ฐมมหาโส (นิตินุญญากร) พุทธสันติวิถี การบูรณาการหลักการและเครื่องมือการจัดการความขัดแย้ง. (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี่ จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๑๒๙-๑๓๐.

^{๑๙} ชุ.ธ.(ไทย) ๒๕/๑๙๔/๙๓

^{๒๐} ชุ.ธ.(ไทย) ๒๕/๒๐๔/๙๖.

^{๒๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). การพัฒนาที่ยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๕๙), หน้า ๑๙๙.

^{๒๒} ชุ.ธ.(บาลี) ๒๕/๕/๓, ชุ.ธ.(ไทย) ๒๕/๗/๗

^{๒๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). การพัฒนาที่ยั่งยืน. หน้าเดียวกัน

(๓). ก้นโตงตารคือสัญลักษณ์แห่งประเพณีระหว่างคนเป็นกับคนตาย

ในแง่คติชนวิทยา ศิริพร ณ ถลาง ได้ให้ทัศนะว่า “ในสังคมประเพณี (Traditional Societies) ไม้ว่าจะเป็นระดับชนเผ่าที่เป็นสังคมขนาดเล็ก ประกอบด้วยครอบครัว ๒๐-๓๐ ครอบครัว...หรือสังคมขนาดใหญ่ เช่นสังคมหมู่บ้านในสังคมเกษตรกรรม...ล้วนแต่ให้ความสำคัญกับการประกอบพิธีกรรม จึงจะพบว่าในสังคมประเพณีจะมีพิธีกรรมในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต พิธีกรรมอันเนื่องด้วยการผลิต พิธีกรรมบูชาอำนาจเหนือธรรมชาติ และพิธีกรรมตามปฏิทินในแต่ละเดือน”^{๒๔} และได้ให้คำตอบที่ชัดเจนว่า เพราะเหตุใดพิธีกรรมจึงมีความสำคัญในสังคมประเพณี กล่าวคือ “ในสังคมประเพณี (Traditional Societies) นั้นได้มองว่า พิธีกรรมมีหน้าที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ถึง ๒ ด้าน คือ ทั้งทางด้านสังคมและทางด้านจิตใจ”^{๒๕} ดังนั้น เมื่อมองโดยรวมภาพแล้ว การประกอบพิธีแซนโฌนตา ในเดือน ๑๐ ของชาวพุทธเขมรสุรินทร์นี้ ซึ่งได้กำหนดให้มีการทำบุญอุทิศ (บุญदार) เพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้กับเปตชน หรือผู้ล่วงลับไปแล้ว สิ่งนี้จัดได้ว่าเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูตักเวที่ต่อบุพการีชน ตามนัยแห่งพระพุทธศาสนา ซึ่งพิธีดังกล่าวเรียกว่า “ปุพเปตพลี”^{๒๖} (Offerings dedicated to the deceased) อันเป็นหนึ่งในห้าพลี และเป็นพิธีกรรมที่ตอบสนองทางด้านจิตใจของชาวพุทธเขมรสุรินทร์โดยภาพรวมได้อย่างดียิ่ง

(๔). ก้นโตงตารคือสัญลักษณ์แห่งกรรมบันดาล

คำว่า กรรม (Volitional action) ถ้าแปลตามศัพท์ คือ “การงานหรือการกระทำ แต่ในทางธรรมต้องจำกัดความจำเพาะลงไป คือ การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาหรือการกระทำที่เป็นไปด้วยความตั้งใจ ถ้าเป็นการกระทำที่ไม่มีเจตนา ก็ไม่เรียกว่ากรรม ในความหมายทางธรรม”^{๒๗} ในคติความเชื่อเรื่องกรรมในโบราณศาสตราจารย์จำนงค์ ทองประเสริฐ ได้ให้ทัศนะว่า “ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษนั้น เชื่อกันว่าเมื่อตายไปแล้ว วิญญาณจะตกนรกหรือขึ้นสวรรค์ขึ้นอยู่กับผลกรรมที่กระทำไว้ในขณะที่มีชีวิตอยู่ ในยุคของพวกอารยันนั้นมีความเชื่อว่า การสร้างสรรค์จักวาลและการให้กำเนิดมนุษย์นั้น เป็นผลที่เกิดจากการเช่นสร้างแต่ดั้งเดิม นั่นคือเป็นผลลัพธ์ที่เกิดจากการสังเวตตนเอง”^{๒๘} ซึ่งมีความสอดคล้องกับข้อสรุปจากการทำวิจัยของพระอธิการช่วง จิตโสภโณ ที่สรุปไว้ว่า

คติความเชื่อเรื่องกรรมและการเกิดใหม่ ที่ปรากฏในพิธีสารทเดือนสิบของชาวจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งสอดคล้องด้วยลักษณะของความเชื่อที่ผสมผสานกันระหว่างความเชื่อเดิมของชาวบ้านกับคติความเชื่อของพระพุทธศาสนาสืบทอดกันมาตามลำดับ จึงก่อให้เกิดประเพณีและพิธีกรรม ซึ่งได้รับอิทธิพลจากความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องจิตวิญญาณว่า หลังจากที

^{๒๔} ศิริพร ณ ถลาง. *ทฤษฎีคติชนวิทยา วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน*. พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๓๖๔.

^{๒๕} อ่างแล้ว

^{๒๖} อ.ปญจก.(บาลี).๒๒/๔๑/๔๘. พลี ๕ (๑).ญาติพลี (๒). อดีตพลี (๓) ปุพเพตพลี (๔) ราชพลี และ (๕) เทวตาพลี

^{๒๗} พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตโต), *กรรมตามนัยแห่งพระพุทธศาสนา*, พิมพ์เฉพาะบท ครั้งที่ ๑ (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ พรินตติ้ง กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๑), หน้า ๑๕.

^{๒๘} จำนงค์ ทองประเสริฐ, *บ่อเกิดลัทธิประเพณีอินเดียเล่ม ๑*, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๐, หน้า ๘.

ตายไปแล้ว เชื่อว่าผู้ทำกรรมใดไว้อย่างไรย่อมได้รับผลกรรมนั้น ทำดีได้ขึ้นสวรรค์ ทำชั่วตกนรกเป็นเปรต ต้องทนทุกข์ทรมาน เพราะผลแห่งบาปกรรมที่ทำไว้นั้นเอง และในภูมิแห่งเปรตพวกเขาสามารถดำรงชีพอยู่ด้วยการอาศัยส่วนบุญจากการอุปการะของญาติพี่น้องหรือผู้อื่นเท่านั้นหากไม่มีใครอุทิศไปให้ก็ไม่ได้รับบุญ ซึ่งผลการวิจัยที่พบนั้นมีความสอดคล้องกับคติความเชื่อเรื่องกรรมในทางพระพุทธศาสนา^{๒๙}

(๕). ก้นโตงตารคือสัญลักษณ์แห่งการแบ่งปัน

ในช่วงวันแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๐ ชาวพุทธเขมรสุรินทร์มีความเชื่อว่า “เป็นวันที่บรรพบุรุษที่ล่วงลับแล้วเดินทางมาถึงโลกมนุษย์ ชาวไทยเชื้อสายเขมรทุกคนจะจัดเตรียมตั้งเครื่องเซ่นไหว้ที่บ้าน โดยจัดใส่ก้นจ๊อเป็นเพื่อญาติๆ ใช้สำหรับเซ่นไหว้บรรพบุรุษ การทำพิธีเซ่นไหว้โดยผู้อาวุโสก็จะเรียกถามลูกหลานญาติพี่น้องว่ามาพร้อมหน้ากันหรือยัง และให้มารวมกัน แล้วจะเริ่มเซ่นไหว้โดยจุดธูปเทียน ยกขันห้าไหว้และต่างก็พูดเรียกดวงวิญญาณบรรพบุรุษให้มารับเครื่องเซ่นไหว้ แล้วรินน้ำให้ล้างมือ และรินเครื่องดื่ม เช่น เหล้า น้ำอัดลม ฯลฯ ชื่อบอกให้รู้ว่าเรามีเครื่องเซ่นไหว้อะไรบ้าง เสมือนการมารายงานตัวต่อบรรพบุรุษว่าได้มารอด้อนรับแล้ว ในพิธีเซ่นไหว้ใช้เวลาประมาณ ๒๐ - ๓๐ นาที เมื่อทำพิธีเสร็จแล้วลูกหลานญาติพี่น้องก็จะนำอาหารเครื่องเซ่นไหว้ต่างๆ มารับประทานร่วมกันเป็นการสร้างความสัมพันธ์ในหมู่ลูกหลาน ญาติมิตร เพราะหนึ่งปี มีครั้งเดียว ลูกหลานที่ไปอยู่หมู่บ้านอื่นหรือต่างจังหวัดจะได้รู้จักคุ้นเคยกัน”^{๓๐} ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แห่งความ “จาคะ”^{๓๑} คือ การแบ่งปัน ความเสียสละ ความมีน้ำใจ สามารถเสียสละความสุขสำราญความพอใจส่วนตนเพื่อคนอื่น...ตลอดจนมีจิตใจเอื้อเฟื้อแผ่ต่อญาติมิตรสหาย ไม่ใจแคบ

(๖). ก้นโตงตารคือสัญลักษณ์แห่งความอุดมสมบูรณ์

ชาวไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์ เมื่อถึงวันประเพณีงานบุญเดือน ๑๐ หรืองานสารท ก็จะมีการทำบุญบูชา รำลึก และอุทิศอาหาร ข้าวของเครื่องใช้แก่บรรพบุรุษ ปู่ย่า ตายาย หรือบุพการีผู้ล่วงลับไปแล้ว เช่นเดียวกันกับกลุ่มคนไทยอื่นๆ แต่จะแตกต่างกันในขั้นตอนพิธีกรรม ในวันแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๐ ของทุกปีนั้น ชาวไทยเชื้อสายเขมรสุรินทร์ เชื่อว่าวิญญาณของบรรพบุรุษจะกลับมาเยี่ยมลูกหลาน หรือญาติพี่น้องที่ยังมีชีวิตอยู่ สมาชิกในครอบครัวที่อาศัยอยู่ที่อื่นหรือที่แยกครอบครัวจะกลับมาเยี่ยมบ้าน ลูกสาวหรือลูกสะใภ้จะต้องเตรียมของฝาก ภาษาเขมรท้องถิ่นสุรินทร์เรียกว่า “ก้นจ๊อเป็น” (กระแอมสำหรับจัดเตรียมเครื่องเซ่นไหว้) เช่น เสื้อผ้าเครื่องใช้มาส่งครอบครัวใหญ่ และจะช่วยกันจัดเตรียมเครื่องเซ่นไหว้ เช่น อาหาร เครื่องดื่ม ขนม ผลไม้ เสื้อผ้าเครื่องใช้ เพื่อใช้ในการเซ่นไหว้บรรพบุรุษของครอบครัว^{๓๒} และมี “ประเพณีจุนจุนตา โดยบรรดาลูกหลานและญาติพี่น้องที่ไปทำมาหากินอยู่แดนไกลก็จะทยอยกันจุนจุนตา นั่นคือพากันกลับบ้านมาไหว้พ่อแม่ปู่ย่าตายาย และญาติผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ โดยจะเอามะพร้าว ข้าวสารเหนียว ขนมมมเนยต่างๆ

^{๒๙} พระอธิการช่วง ฐิตโสภโณ (ตั้งอยู่), อ่างแก้ว. หน้า ๑๕๑.

^{๓๐} พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สุรินทร์ , ไขแซนโฆนตา (สารทชาวไทยเชื้อสายเขมร, [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <http://www.finearts.go.th/surinmuseum/parameters/km/item> [๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐]

^{๓๑} ส.ส.(บาลี) ๑๕/๘๕๕/๓๑๖. : หลักขรรษาธรรม ๔ คือ (๑) สัจจะ ผีกตณ, (๒) ทมะ ผีกตณ, (๓) ขันติ อดทน, และ (๔) จาคะ เสียสละ

^{๓๒} พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สุรินทร์, อ่างแก้ว

มามอบให้ท่าน (พร้อมทั้งมอบเงินจำนวนหนึ่งด้วย) เพื่อให้ท่านได้ใช้ทำบุญในวันแชนบุญโฆณา หากพ่อแม่ ปู่ย่าตายายหาชีวิตไม่แล้ว ก็จะไปกราบไหว้ญาติผู้ใหญ่ที่ยังมีชีวิตอยู่หรือที่เคารพนับถือ โดยมอบข้าวของเงินทองดังกล่าวให้ท่านไว้ทำบุญในวันแชนโฆณา หรือหากไม่สามารถทำได้ ก็จะนำสิ่งของเหล่านี้ไปถวายพระที่วัดแทน ซึ่งก็เหมือนกับการได้ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ญาติผู้ใหญ่ที่ล่วงลับไปแล้วเช่นกัน”^{๓๓} จากประเด็นแห่งการจัดเตรียมกระแอมโฆณา หรือ กั้นจื่อเป็น ซึ่งเป็นประเพณีสำหรับผู้ตายไปแล้ว และประเพณีการจุนโฆณา ซึ่งเป็นประเพณีสำหรับคนเป็น ผู้ยังมีชีวิตอยู่ ทั้งสองอย่างนี้จึงกลายเป็นการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ให้มวลสมาชิกที่อาศัยอยู่ในสังคมเดียวกันได้รับรู้ถึงความอุดมสมบูรณ์ของข้าวปลา อาหาร ในปีนั้นๆ และเป็นดัชนีชี้วัดความรุ่งเรืองด้านเศรษฐกิจของประเทศชาติโดยร่วมอีกด้วย ดังนั้นแล้ว “สตรีผู้เป็นสะใภ้ ผู้ต้องการความสุขจากการครองเรือนและต้องการให้ครอบครัวมีความสุข ไม่มีปัญหาขัดแย้งภายในบ้าน จึงควรเอาใจใส่รับผิดชอบงานที่ทำอยู่ให้เรียบร้อยให้การทำงานนั้นลุล่วงสำเร็จไปได้ด้วยดี”^{๓๔}

(๗). กั้นโตงตารคือสัญลักษณ์การจัดระเบียบสังคมตามนัยแห่งพระพุทธศาสนา

ในความคิดเรื่องการจัดระเบียบสังคมตามนัยแห่งพระพุทธศาสนา มีปรากฏในสังคาลสูตร^{๓๕} ซึ่งทวิศกดิ์ ทองทิพย์ ได้สรุปความเห็นไว้ว่า “แนวคิดเรื่องการจัดระเบียบสังคมโดยกล่าวถึงสังคมแบบโครงสร้างหน้าที่ เน้นการปฏิบัติหน้าที่ของบุคคลกลุ่ม ต่างๆ ตามหลักทศ ๖ และการจัดระเบียบภายในตัวบุคคลได้แก่ การเว้นจากบาปกรรม ๑๔ ประการ ทั้งสองประการนี้เรียกรวมกันว่าเป็นอริยะวินัยซึ่งถือเป็นเครื่องมือในการจัดระเบียบสังคม”^{๓๖} สาระความสำคัญของสังคาลสูตรนี้ สุชีพ ปุญญานุภาพ ได้กล่าวถึงว่า “ชาวยุโรป เลื่อมใสกันมาก เพราะเชื่อว่าสามารถแก้ปัญหาสังคมได้ โดยเสนอหลักทศ ๖ อันแสดงว่าบุคคลทุกประเภทในสังคม ควรปฏิบัติต่อกันในทางที่ดีงาม ไม่มีการกดฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งลงไป”^{๓๗} ดังนั้นแล้ว สาระสำคัญจากพิธีแชนโฆณาของชาวพุทธเขมรสุรินทร์ ซึ่งมีกั้นโตงตารเป็นสื่อเชิงสัญลักษณ์แห่งการแสดงออกนี้ สามารถจัดเป็นการปฏิบัติตามหน้าที่ตามโครงสร้างของสังคม โดยเฉพาะการปฏิบัติตามหน้าที่ตามหลักแห่งทศ ๖ ในสังคาลสูตรนี้ สามารถจัดเป็นตัวดัชนีชี้วัดให้เห็นว่า ประเพณีดังกล่าวนี้เป็นเครื่องมือทางสังคม (Social Tools) ของชาวพุทธเขมรสุรินทร์ ที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดระเบียบสังคมตามนัยแห่งพระพุทธศาสนา (Social Organization in Buddhism) นั้นเอง

(๘). กั้นโตงตารคือสัญลักษณ์แห่งบุญมหาสังฆทาน

ดังที่กล่าวมาแล้วในเบื้องต้นว่า ประเพณีอันดีงามอันเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาก็คือ ประเพณีกั้นสงฆ์ ซึ่งเป็นช่วงโอกาสอันดีที่ชาวพุทธเขมรสุรินทร์ ได้ว่างเว้นจากการทำนาในฤดูฝน เพื่อรอเก็บ

^{๓๓} อัมภางค์ ขมดี , อ้างแล้ว, หน้า ๑๒๒-๑๓๓.

^{๓๔} พระครูวาทีวรัฒน์ “การประยุกต์ใช้โอวาท ๑๐ ในการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุข” ในวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๗, พระมหาพรหมชา ธรรมมหาโส รองศาสตราจารย์ ดร. บรรณฉัตร (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๗) : หน้า ๔๕.

^{๓๕} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๒-๒๗๔/๑๙๙-๒๑๘.

^{๓๖} ทวิศกดิ์ ทองทิพย์ และคณะ. การศึกษารูปแบบการจัดระเบียบสังคมตามแนวพุทธศาสตร์, รายงานการวิจัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖, หน้า ๙๗-๙๘.

^{๓๗} สุชีพ ปุญญานุภาพ, พระไตรปิฎกฉบับประชาชน, พิมพ์ครั้งที่ ๙ , (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๘), หน้า ๓๖๓.

เกี่ยวผลผลิตในฤดูถัดไป ได้มีโอกาสในการทำบุญถวายการอุปถัมภ์พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาอันเป็นการทำบุญตามกาล ซึ่งนอกเหนือจากพิธีกันสงฆ์แล้วตลอด ๑๕ วันดังกล่าวแล้วก็ยังมีพิธีกรรมที่สำคัญในช่วงเย็นของวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ ชาวพุทธเขมรสุรินทร์ “มีการเตรียมเครื่องเซ่นไหว้ เปลี่ยนเสื้อผ้าใหม่ซึ่งได้จัดเตรียมไว้แล้ว พร้อมบอกให้วิญญาณบรรพบุรุษไปที่วัดเพื่อฟังพระเจริญพระพุทธมนต์ จากนั้นพระสงฆ์จะทำพิธีมอบเครื่องเซ่นไหว้แก่บรรพบุรุษ แล้วกลับมาบ้านเตรียมบูชที่นอนและเครื่องใช้สำหรับให้บรรพบุรุษ เชื่อว่าบรรพบุรุษจะค้างที่บ้านในคืนนี้ ก่อนสว่างก็จะทำเรือากบกล้วย ใส่เงินกระดาษ ขนม อาหาร เครื่องดื่ม ผลไม้ และเสื้อผ้าของใช้ขนาดเล็ก จุดธูปเทียนแล้วลอยไปในแม่น้ำ หรือบ่อในบริเวณบ้านเพื่อเป็นการส่งวิญญาณบรรพบุรุษกลับสู่ยมโลกก่อนสว่าง หากไม่ทำเรือส่งท่านก็จะกลับไปยมโลกไม่ได้ และจะติดค้างอยู่ในโลกมนุษย์ กระทั่งถึงวันแชนโชนตาอีกรอนับเป็นการสร้างบาปและความทุกข์แก่วิญญาณบรรพบุรุษ”^{๓๘} และในวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ เช้าตรู่ชาวไทยเชื้อสายเขมรทุกคนรอบคร้วก็จะนำเครื่องเซ่นไหว้ไปวัดอีก เพื่อทำบุญอุทิศแก่ผีไม่มีญาติ ซึ่งจัดเป็นบุญมหาสังฆทาน อันมีผลานิสงส์มากตามคติความเชื่อของพระพุทธศาสนา “ดังที่พระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสสรรเสริญสังฆทานว่าเลิศ มีผลมากที่สุด ดังพุทธพจน์ว่า ‘เราไม่กล่าวหา ปาฏิบุคลิกทาน มีผลมากกว่าของที่ให้แก่สงฆ์ไม่ว่าโดยปริยายใดๆ’ และได้ตรัสชักชวนให้ให้สังฆทาน”^{๓๙}

(๙). กันโงตตารคือสัญลักษณ์แห่งการสื่อสารเชิงวัฒนธรรมในสังคมพุทธ

มนุษย์เป็นสัตว์สังคม (Social Being) มีการดำรงชีวิตอยู่โดยอาศัยปัจจัย ๔ ในการดำรงชีวิตอันประกอบด้วย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ซึ่งเป็นความต้องการทางกายภาพของมนุษย์ ซึ่งนอกเหนือจากความต้องการทางกายภาพแล้ว “การดำรงชีพของมนุษย์จะอาศัยเพียงแค่การดำรงชีพตามสัญชาตญาณ คงยังไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพในสังคม ซึ่งปฏิเสธไม่ได้ว่ามนุษย์ต้องการเครือข่ายสังคม (Social Network) ในการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ฟังพาอาศัย ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แลกเปลี่ยนข่าวสารอย่างสร้างสรรค์ เพื่อพัฒนาตนเองและสังคม”^{๔๐} ดังนั้นแล้ว “ตราบไตที่มนุษย์จำเป็นต้องอยู่ร่วมกันในสังคม การติดต่อสื่อสารย่อมมีความจำเป็นอย่างแน่นอน ทั้งนี้เพื่อสร้างความเป็นระเบียบในการอยู่ร่วมกัน สร้างความเข้าใจ ให้ความช่วยเหลือ และสร้างความสามัคคีหรือมิตรภาพที่ดีต่อกัน”^{๔๑} ซึ่งตามนัยสัญลักษณ์แห่งการสื่อสารนี้ ชาวพุทธเขมรสุรินทร์ ได้คิดประดิษฐ์เครื่องมือในการสื่อสารทางสังคม (Social Communication) โดยอาศัยพระพุทธศาสนาเป็นแกนพื้นฐานของอุดมคติในการดำเนินชีวิต มากลายเป็นการสื่อสารทางวัฒนธรรม (Cultural Communication) นั่นคือ กันโงตตารในพิธีชนโชนตานี้เอง เพราะกันโงตตารนี้เป็นสื่อประเภทอวัจนภาษา “ชนิดวัตถุภาษา (Objectics) ซึ่งเกิดจากการเลือกใช้อวัจนภาษาที่เลือกวัตถุมาใช้ เพื่อแสดงความหมายบางประการให้ปรากฏ” นั่นเอง^{๔๒} ซึ่งตราบไตที่ชาวพุทธเขมรสุรินทร์ ยังคงรักษา สืบสาน ประเพณีการชนโชนตานี้อยู่ ตราบนั้นการสื่อสารเชิงวัฒนธรรมในสังคมพุทธ (Cultural Buddhist Communication) ย่อมมี และสันติสุข (Peace) ในสังคมก็ย่อมมีเมื่อนั้น และก็เป็นอุปายหล่อหลอมจากสื่อด้านจิตวิญญาณ กลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural heritage) ของชาวพุทธเขมรสุรินทร์ในที่สุด

^{๓๘} พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สุรินทร์ , อ้างแล้ว

^{๓๙} ม.อ.(บาลี) ๑๔/๗๑๐-๓/๔๕๙-๔๖๑; อ้างใน มงคล. (บาลี) ๒/๑๖; อง.ฉก. (บาลี) ๒๒/๓๓๐/๔๓๙.

^{๔๐} พิชญาพร ประครองใจ, **หลักนิเทศศาสตร์**. (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๘). หน้า ๓๑.

^{๔๑} เรื่องเดียวกัน

^{๔๒} สุจริต เห็นชอบ และคณะ, **การใช้ภาษาไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๖ (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช, ๒๕๔๑). หน้า ๔๑.

(๑๐). กันโตงตารคือสัญลักษณ์แห่งจิตวิญญาณบรรพชน

คัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ได้บันทึกคติความเชื่อเรื่อง “ปุพพเปตพลี” คือการทำบุญอุทิศให้ผู้ล่วงลับ ดังมีปรากฏใน ขานุสโสณีสสูตร, ตีโรกุกทสูตร, เรื่องเปรตที่เคยเป็นมารดาพระสารีบุตร เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับช่วงเทศกาลการทำบุญสารทเดือน ๑๐ ของชาวพุทธเขมรสุรินทร์ ก็มีการประกอบพิธีตามวัดต่างๆ เพื่อทำบุญอุทิศให้ผีบรรพบุรุษ ซึ่งเรียกตามศัพท์ท้องถิ่นภาษาเขมรสุรินทร์ อีกอย่างว่า “พิธีสวดตาร” อนึ่ง ในพิธีสวดตารนี้ สิ่งของที่เป็นเครื่องสักการะที่ขาดเสียไม่ได้เลยก็คือ “กันโตงตาร” ซึ่งมีลักษณะดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น การจัดพิธีทำบุญอุทิศหรือบุญตารนี้ จะจัดแบบเล็กๆ ในระดับครอบครัวหรือแบบใหญ่โตในระดับจังหวัดนั้นก็สามารถทำได้ แต่ที่ซึ่งขาดเสียไม่ได้เลยก็คือ “กันโตงตาร” เครื่องสักการะสำหรับประกอบพิธีนั่นเอง โดยในขณะการประกอบพิธีทำบุญตาร เมื่อพระสงฆ์สวดมนต์ถึงบทตีโรกุกทสูตร ทายกผู้นำประกอบพิธี ก็จะเริ่มกรวดน้ำลงไปที่ถาดที่ใส่กันโตงตาร พร้อมกับกล่าวคำแผ่อุทิศบุญกุศลให้กับบรรพชน ผู้วายชนม์ว่า “อิหฺ โน ญาตีนิ โหตุ สุขิตา โหนตุ ญาตโย” แล้วก็กล่าวคำอุทิศด้วยภาษาเขมรท้องถิ่นตามความเชื่อของแต่ละบุคคล ดังนั้นแล้ว กันโตงตารจึงเป็นสื่อสัญลักษณ์ที่หล่อหลอมพลังศรัทธาและจิตวิญญาณของบรรพชน ซึ่งชาวพุทธเขมรสุรินทร์มีความความเชื่อว่าเป็นบรรพชนผู้ล่วงลับไปแล้ว เมื่อได้รับส่วนบุญที่ถูกหลานอุทิศไปให้ก็จะอนุโมทนาส่วนบุญ และให้พรแก่บรรดาญาติ ลูก หลาน ให้มีความสุข มีความเจริญรุ่งเรืองในหน้าที่การงาน

๖. บทสรุป

ดังนั้น ประเพณีการทำบุญอุทิศแก่บรรพชนที่เนื่องด้วยเทศกาลบุญสารทเดือน ๑๐ หรือ “บุญเขนโฆนตา” ซึ่งเป็นประเพณีชาวไทยพุทธ เชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์ โดยเฉพาะ “กันโตงตาร” ซึ่งเป็นสื่อเชิงสัญลักษณ์ของการประกอบพิธีทำบุญอุทิศ “ทักษิณานุประทาน” หรือที่เรียกว่าในภาษาถิ่นว่า “พิธีทำบุญตาร” นอกจากเป็นส่วนหนึ่งของศาสนพิธีแล้ว เรายังสามารถวิเคราะห์ถึงคุณค่าที่แท้จริงอันแฝงอยู่ในกันโตงตาร ทั้งนี้โดยอาศัยการบูรณาการองค์ความรู้ระหว่างเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวพุทธเขมรสุรินทร์ กับองค์ความรู้หลักในพระพุทธศาสนา คือพระไตรปิฎกและศาสตร์สมัยใหม่ มาเป็นฐานการศึกษาวิเคราะห์ โดยเป้าประสงค์คือเพื่อเป็นเสาหลักของฐานความคิดให้กับผู้อ่านได้มองเห็นคุณค่าความสัมพันธ์กันระหว่างพระพุทธศาสนาและภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นของชาวพุทธเขมรสุรินทร์ ดังนั้น โดย “นัยแห่งคุณค่าของกันโตงตาร” นี้ ผู้เขียนได้วิเคราะห์ถึงคุณค่าที่แฝงอยู่ในสัญลักษณ์นี้เอาไว้โดยสรุปทั้งหมด ๑๐ ประการด้วยกันคือ (๑) สัญลักษณ์แห่งความกตัญญูตเวที (๒) สัญลักษณ์แห่งความสามัคคีในเครือญาติ (๓) สัญลักษณ์แห่งประเพณีระหว่างคนเป็นกับคนตาย (๔) สัญลักษณ์แห่งกรรมบันดาล (๕) สัญลักษณ์แห่งการแบ่งปัน (๖) สัญลักษณ์แห่งความอุดมสมบูรณ์ (๗) สัญลักษณ์การจัดระเบียบสังคมตามนัยแห่งพระพุทธศาสนา (๘) สัญลักษณ์แห่งบุญมหาสังฆทาน (๙) สัญลักษณ์แห่งการสื่อสารเชิงวัฒนธรรมในสังคมพุทธ (๑๐) สัญลักษณ์แห่งจิตวิญญาณบรรพชน ดังนั้นแล้ว กันโตงตารจึงเป็นสื่อเชิงสัญลักษณ์ที่หล่อหลอมพลังศรัทธาและจิตวิญญาณของบรรพชน ของชาวพุทธเขมรสุรินทร์ ซึ่งแฝงด้วยคติธรรมและคุณค่าที่อนุชนคนรุ่นหลังพึงตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในการอนุรักษ์และสืบสาน และก็เป็นอุบายหล่อหลอมจากสื่อด้านจิตวิญญาณ กลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural heritage) ของชาวพุทธเขมรสุรินทร์ในที่สุด

บรรณานุกรม

- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี, ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๐๐.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย, ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- จำนงค์ ทองประเสริฐ, บ่อเกิดลัทธิประเพณีอินเดียเล่ม ๑, กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๐.
- ธวัช ปุณโณทก, ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับชีวิตในสังคมอีสาน, วัฒนธรรมพื้นฐาน, คติความเชื่อ, ม.ป.ท., ๒๕๒๘.
- พระครูวาทีวรวัฒน์ “การประยุกต์ใช้โอวาท ๑๐ ในการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุข” ในวารสารสันติศึกษา **ปริทรรศน์ มจร**, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๗, พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส รองศาสตราจารย์ ดร. บรรณาธิการ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๗).
- พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตฺโต), **กรรมตามนัยแห่งพระพุทธศาสนา**, พิมพ์เฉพาะบท ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๑.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). **การพัฒนาที่ยั่งยืน**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๔๙.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิธิบุญยากร) **พุทธสันติวิธี การบูรณาการหลักการและเครื่องมือการจัดการความขัดแย้ง**. กรุงเทพฯ: บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี่ จำกัด, ๒๕๕๔.
- พระอธิการช่วง ฐิตโสภโณ (ตั้งอยู่), “ศึกษาคติทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในประเพณีสารทเดือนสิบ (แซนโฎนตา) ของจังหวัดสุรินทร์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศึกษาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).
- พิชญาพร ประครองใจ, **หลักนิเทศศาสตร์**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๘.
- พีระศักดิ์ วรฉัตร, **โครงสร้างอำนาจชุมชนชาวไทยที่พูดภาษาเขมรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ: กรณีศึกษาตำบลพรหมเทพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์**, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, ศีษาศาสตรมหาบัณฑิต: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๓๐.
- มารค ตามไท. “ความสามัคคี”, ใน **สันติวิธี: ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความมั่นคง**, สถาบันยุทธศาสตร์ สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ (รวบรวม).
- ทวีศักดิ์ ทองทิพย์ และคณะ, การศึกษารูปแบบการจัดระเบียบสังคมตามแนวพุทธศาสตร์, **รายงานการวิจัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**, ๒๕๔๖.
- สุจิริต เห็นชอบ และคณะ, **การใช้ภาษาไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๖ นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๑.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ, **พระไตรปิฎกฉบับประชาชน**, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๘.
- ศิราพร ณ ถลาง. **ทฤษฎีคติชนวิทยา วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน**. พิมพ์ครั้งที่ ๓ กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- อัษฎางค์ ชมดี บก. ๑๐๐ **เรื่อง เมืองสุรินทร์**, อุบลราชธานี: โรงพิมพ์ธรรมออฟเซ็ท, ๒๕๕๑.
- k.L.Hazra, **History of Theravada Buddhism in South-South-East Asia**, New Delhi: Mushiram Monoharlal, 1968.
- พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สุรินทร์ , **ไขแซนโฎนตา (สารทชาวไทยเชื้อสายเขมร, [ออนไลน์] แหล่งที่มา :**
<http://www.finearts.go.th/surinmuseum/parameters/km/item> [๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐]